

Feuilleton, Kira Carpelan / Maja Hammarén, Bonniers Konsthall, 2007

Julie: Skulle ni inte gjort nåt tillsammans?

Angela (retfullt): Nåt *dialogiskt*.

Lillith: Vem är det som frågar?

Julie: Är ni fria konstnärer som låter er beställas?

Lillith: Fri från vadå?

Rosa: Vet Maja om att ni lägger er i det här?

Julie: Hon är upptagen med villkoren för arbetet.

Marx (teaterviskar från orkesterdiket): *Produktionsvillkoren*.

Angela: Väck gubbe! Vi anstränger oss för att inte sammanfatta.

Julie: Fastän man mår så bra av tydliga koncept. Trygga räkan. Det ser ut som konst.

Angela: Och rattaf nam! Man fattar!

Julie: Men Rosa vad gör du?

Rosa (ler): Jag övar mig i samtalet. A O U Å E I Y Ä... Julie du är för vass. Du sticks.

Trollkarlen serverar saft. Lillith gäspar.

Lillith: Så vad förändrar konsten, allra käraste systrar? Har Maja berättat det för er?

Angela och Julie tittar snabbt på varandra.

Angela (suckar): Hon sjöng lite.

Julie (sjunger): *So you think you can tell/ Heaven from Hell/ Blue skies from pain. Can you tell a green field from a cold steel rail? A smile from a veil?* (Angela sjunger med): *Do you think you can tell?*

Julie (snyter sig): Det var en ordvits också Lillith. Är regissören hemma? Nä han är polanski.

Lillith: Regissören är en hon. Hon diskar. Slänger tidningar. Hon har inget *lanski*.

Rosa: Den om slöjorna kan jag. *I can tell... la la...* Eller nåt.

Rosa visar med händerna hur slöjan blir ett leende. Angela himlar med ögonen.

Rosa: Så om Marx var här hade han sagt detsamma än? Han hade kanske fått lov att bli lite ödmjukare med tanke på allt som hänt?

Marx hostar från första bänk.

Rosa: Åh, javisst. Förlåt. Det vet vi ju inget om.

Julie: Det vet vi visst. Han hade sagt det igen och bättre. Med våra ord.

Angela hickar föraktfullt.

Julie har somnat. Angela går för att leta reda på regissören.

Rosa: Så om man idag säger att "Så som individerna lever sitt liv, sådana är de." betyder det att ens förutsättningar inte bara utgörs av ens möjligheter och begränsningar, utan att det också betyder något vem som uttrycker ett sådant påstående om individerna? Att det spelar en roll vem som beskriver hur individerna lever sitt liv och vad denna väljer att se? Eller finns det neutrala berättelser?

Lillith: Inget av det där har något med blick att göra. Det handlar om verkligheten i motsats till inbillning. Om jag uppfattat det rätt så var sätten att se inte närvarande i hans idéer.

Trollkarlen ser upp från sin ordfläta.

Lillith: Det är alldeles för praktiskt för att du ska vara intresserad egentligen. Glöm det.

Firs in sakta muttrande för sig själv. Rosa följer honom med stora ögon och knuffar Lillith i sidan.

Rosa: Titta nu spökar han runt igen.

Ljubov Andrejevna in efter Firs och lägger armen om honom. Hon nickar ursäktande mot Lillith, Rosa och Trollkarlen medan hon leder honom ut mot trädgården.

Lillith: De glömde kvar honom i hallen. Hon kommer aldrig att komma över det. Sentimentalare varelse får man leta efter.

Rosa: Han kanske inte ens märkte att de försvann?

Lillith: Jodå. Men han tog det inte så hårt som hon tror. *Han* är en praktisk man.

Trollkarlen nystar garn till Lilliths stickning. Rosa fortsätter med sitt pussel. I bakgrunden hörs byggkranarna som är i full gång att resa stommen till det enorma semesterhotellet nere vid floden.

Angela tar ett steg.
 Angela tar ett steg.
 Angela tar ett steg.
 Angela tar ett steg.
 Angela tar ett steg.
 Angela tar ett steg.

En skylt i vägkanten: VÄSTRA KARUP 6 KM.

Angela: På vägen träffade jag en förstående typ. Jag ska till Bjärlöv sa jag. Han pratade om hur han läste vissa saker i min uppenbarelse, la armen om ryggen på mig. Han sa han förstod mitt sökande. Vi som har positionen att söka det goda, sa han. Vi som får en ärofull död. Vi, sa han som det var det viktigaste ordet. Jag somnade mitt i pratet och vaknade i ett klassrum. Vid katedern stod en typ i kavaj och friluftsskor och tugga på ett äpple. Jag kände mig genast som hemma. Han sköt glasögonen i pannan, tog fram en bok och läste, det märktes att jag inte skulle svara, han läste både svaren och frågorna.

Angela (tar upp en bok, läser):

- *Nu argumentationsanalys. Varför har vi argumentationsanalys?*
- *För att få rätt.*
- *Och vad är rätt?*
- *Demokrati.*
- *Och vad är demokrati?*
- *Det är att få rätt.*
- *Efter vadå?*
- *Diskussion.*
- *Och varför måste man diskutera?*
- *För att få rätt.*
- *Och nu Arabien.*
- *Olja.*
- *Jag menar inte så. Vad menar jag?*
- *Odemokratiskt.*
- *Rätt.¹*

Angela: I brevet han lämnade redaktören med manuset, eller lapparna som han kallade dem, skrev han sin bestämda åsikt om de tänkta teckningarna, att de skulle gå stick i stäv mot texten. “Absolut inte *något slags Staffans Stollar, eller adjunkt contra elev. Snarare vilda djur, geparder och svansapor, eller kossor och höstlöv som singlar mot marken – allt utom fråga-svar-situationen i ett klassrum. För meningen är ju att fråga-svar-modellen och dess språk är artfrämmande, påhängt, onaturligt. Vilda drömmar i huvudet på den som lydigt svarar “rätt” är en bättre bild än den av eleven som lydigt svarar “rätt”.*”²

Angela tar ett steg.

¹ Erik Beckman, ur *Rätt och fel. En utbildningsserie*, manus från 1988 då Beckman tänkte debutera som serieförfattare i Dagens Nyheter. Ur *Känner vi igen oss*, Erik Beckman-sällskapets skriftserie 3, 1998.

² Ur EB:s brev till dåvarande serieredaktören på Dagens Nyheter, Nisse Larsson, återgivet i *Känner vi igen oss*.

I Arkivet.

Rosa sorterar bilder efter motiv. Trollkarlen har en väldig oordning, tänker hon. Hon samlar kategorier vartefter. Hus, hus, hus, båt, hus, träd, träd, vatten, vy. De svart-vita vet hon inte var hon ska göra av. De är inte uppriktiga om sin tid. Hon tycker inte om dem. Och hon tycker inte om deras vita ram. Lillith har rest sin väg igen och Rosa är ensam idag. Hon tänker att de svart-vita bilderna kanske är ett misstag. Hon har lagt dem i en hög tillsammans med andra bilder som hon inte hittar en plats åt i någon kategori, eller som hon av någon anledning inte riktigt vill kännas vid. Några av fotbollsbilderna och bilder ur en dokumentations-serie ligger i den högen. Det är en hög hon gärna skulle tappa bort, känner hon. Den flyter ut mer och mer och är snart knappt en hög. Snart är den en del av något helt annat, andra slags papper och bilder som hör någon helt annanstans. Hon låter den tveksamma högen vara och funderar på att göra något mer av kategorin som innehåller vyer. Den är för stor. Vy är brett. Det kan vara många motiv inser hon när vy-högen växer allt större. En annan kategori hon har problem med är de få porträtten. De hör till en klass för sig. De är för sköra för att vara en del av det hela. Hon vet att Trollkarlen slutat ta dem för länge sedan och att de som finns i samlingen nu kanske kommer att vara de enda i sitt slag. Borde hon utesluta dem? Det är ett stort beslut att fatta och det kräver att hon funderar ordentligt först. Det får bestämmas senare. Kanske kunde hon försiktigt på något vis indirekt fråga Lillith vad hon tänker om saken. Hon är dessutom en av de avporträtterade och har kanske en åsikt om det av den anledningen. Trots att Lillith nästan aldrig uttrycker åsikter tänker Rosa att när det gäller det här kanske det kunde gå att ana vad hon vill.

I rummet intill hörs Angela och Julie repetera. Rosa lägger bilderna i takt med rytmen i deras läsning. Hon hör inte orden längre men hon börjar känna rytmen. Det påminner om ett gammaldags versmått som hon inte minns vad det heter. Hon minns aldrig vad något heter.

Trollkarlen berättade innan han gick ut att det ska göras en film eller en pjäs om händelserna här i trakten och att han har blivit tillfrågad ifall han kan vara behjälplig med fakta och dokumentationsmaterial. Sorteringsarbetet blir i så fall ytterligare ett jobb för Rosa. Han undrade om hon trodde att det kunde vara möjligt. Hon funderar på det. Är det verkligen rätt? Kan hon vara den som förser dem med stolparna i historien? Hon är inte sugen. Men hon kunde föreslå att de gemensamt finner ut ett system där hälften eller en tredjedel av materialet lämnades ut och att urvalet gjordes enligt en enkel algoritm. Det eller att Trollkarlen berättade en helt annan historia istället som hon sedan kunde klä i passande ord och bilder. Händelserna i trakten var alldeles för allvarliga för att hon skulle kunna bestämma vad som skulle lämnas ut. Hon vill inte ha det ansvaret. De får lov att hitta en annan lösning på det.

(paus)

Låt mig visa er runt. Det är Trollkarlens hus men jag har alltid bott här liksom Lillith då hon inte arbetar. Vi börjar i hallen. Där var de glömde Firs. Ja, ni minns. Eller egentligen var det i det rummet som kallades barnkammaren men jag har alltid föreställt mig honom sittandes på en slags dyscha i hallen, med gummistövlar på sig fastän att det klart och tydligt står att han har tofflor på fötterna. I allafall; dyschan står kvar i hallen. Där finns också några gamla träkrokar kvar från den tiden. Annars är det mesta från IKEA. Som Lillith skaffar skor behövs mer än en gammaldags skohylla. Vi fick lov att sätta in ett helt nytt förvaringssystem med lådor och hänggarderober. Eftersom ingen riktigt tar ansvar för vindsutrymmet och byter ut garderoberna vid årstids-skiften så har vi alla kläder här nere året runt. Från hallen kommer man in i barnkammaren som är en liten salong med fönster längs västra väggen ut mot trädgården och floden. Träden närmast huset har fått stå kvar så de vitmålade väggarna tar färg av löven när solen skiner in genom fönstren på eftermiddagen. Det mesta i barnkammaren går i vitt. Även numera det hyllade lilla skåpet sedan det målades om för ett par år sedan. Rakt fram och rakt i flodens riktning börjar en smal gång genom vilken man kommer till pigkammaren, badrummet och så småningom köket. Går man istället till höger kommer man in i stora salongen som ligger mellan barnkammaren, hallen och den egentliga huvudentrén. Dörrarna till stora entrén har dock varit låsta så länge att den delen av huset nu känns som baksidan snarare än framsidan. Och den stora salongen har så länge jag kan minnas varit Trollkarlens arbetsrum, med bokhyllor, stora lådhurtsar och ett enormt skrivbord. Jag brukar aldrig vara därinne. I anslutning till stora salongen ligger rökrummet eller gamla biblioteket, beroende på vem man frågar. Frågar du mig är det det dammigaste rummet i hela huset. Centrerat i huset ligger kökstrappan – alltså bakom, eller om man vill framför, stora salongen. Kökstrappan sitter ihop med köket och hela resten av den gamla tjänste-delen som för en ut till barnkammaren igen. Köket har en egen ingång, stora grova trädörrar som leder ut mot sidan av huset med den lilla grusplanen, vattentunnorna och syrén-bersån. För att komma till övervåningen tar man antingen kökstrappan som jag nämnde nyss eller den mattklädda trappan som börjar i huvudentrén. Ska man till mitt rum är det närmast att ta kökstrappan men ska man till Lilliths rum är det närmare med trappan intill stora salongen. Övervåningen består av en korridor som på varsin sida kantad med sovrum leder bort till ett litet burspråk och vindstrappan, som kan sägas vara en fortsättning av kökstrappan. Vinden är inredd till kontor och arkiv. Där arbetar jag. Där finns också utgången till en till hälften övertäckt takterass med utsikt över floden och det stora bygget. Där sitter Lillith och stickar när hon vill vara ifred. Det var allt.

Nu befinner vi oss i köket. Angela bakar bröd och Julie läser högt ur manuskriptet. Jag lyssnar och ser på hur mjölet yr och finfördelas genom små puffar upp i luften, landar lite här och var – mest i Angelas hår och ansikte som snart är alldeles vitt precis som barnkammaren. Vi vet inte var regissören tagit vägen men det är ganska skönt. Det betyder att ingen behöver bestämma något ännu. Manuskriptet kan fortsätta vara ett utkast.

Maja: Kärnan, myllan och odlingen säger Julie. Mask säger hon. Du är i rosenbusken. Man ser inte över blomkropparna. Hur ska vi prata vi som tycker olika om allt?

Kira: Vi behöver inte prata. Du kan väl berätta något. Vad menar Julie med "kärnan, myllan och odlingen"? Jag kommer att tänka på Upplysningen och Rousseau. Men jag är förmodligen helt fel ute. Masken tänker jag hör till romantiken. Vanitas. Det stämmer i det här sammanhanget. Mycket är av och handlar om fåfänga. Det är ett problem. Vi har för många speglar. Går vilse och slår pannan i hela tiden. Snubblar på varandra. Alla som i ett datorspel med fågelvy och sin egen person i fokus. Jag har varit väldigt distraherad. Och jag har liten lust kvar att förstå någon annan. Rosa drömmer om Vampyren igen och hela nätterna går åt till att trösta henne. Jag försöker ljuga och säga att vampyrer inte finns. Men tyvärr vet hon bättre än så. Berätta något Maja.

Maja: Det här är idol för konstvärlden skrev en kritiker. I bästa fall morgondagens stjärnor, i sämsta fall – vanlig tonårspoesi. Menade hon oss? När jag var femton skrev jag mer "du är ett sovande barn, jag är det stormande havet". Masken är inte förgänglig. Den är det vanliga livet. Den är jord och näring, kretslopp. Masken är inte meta, om den inte är metmask. Då är det ju vi som bestämt en funktion och döpt den. Metafallan är en ful snara. Jag vill svära mer men då blir det plakat. Jag önskar humorn kom lättare. Till en kompis diktade jag en ny ordvits enligt följande: svaret skulle vara hans namn. Vitsen löd till slut efter knåpande: Var regleras arbetsvillkoren för fotbollsspelare som använder huvudet?

Kira: I Hollywood?

Kira: Rosa berättade nyss att Vampyren och Producenten - Madame Z - är samma person. Så jag tror inte på arbetsvillkoren längre. Du måste förklara hur du menar. Jag kan inte se hur någon kan vara en enskild enhet i en bransch som lever av illusioner och ett känsligt luktsinne. Alla sitter ihop i ett gemensamt blodomlopp. Sjukor och rus sprider sig hastigt och drabbar alla samtidigt. Vem riktar du kritiken mot? Vem ser du som ansvarig i de små och medelstora katastrofer vi kallar händelser och gester? Du är utmattad, baby. Sov, min vän. Sedan när du orkar har jag massor av sagor på lager. Du kommer inte att tro dina öron. Dom är roliga, elaka, sorgliga, vackra och sanna. Men vila först.

Maja sover med huvudet i Angelas knä. Julie plockar med maskrosorna.

Julie: När jag skriver poesi skriver jag på skånska. Annars talar jag inte skånska, jag är bekant med landskapet från platta bilfärder men jag är inte släkt med några skåningar. Här i berättelsen vill en kritiker ställa mig till svars inför frågan om min poetskånska är falsk. En filosof arbetar samtidigt med en fråga om vad denna skånska är om den inte är min dialekt, parallellt arbetar hon också med en mer allmän fråga om vad skånska är om det inte är en dialekt. Vad är en dialekt om den inte är det språkliga tilltal med en viss uppsättning lokalspecifika ljud och uttryck som hör en plats till?

Angela: Det händer att jag försöker läsa min poesi utan skånskan. Platt fall.

Julie: Min skånska är en blandning av olika skånska fraseringar, en långsamhet, och skorrande r jag lånat. Mitt vanliga tal gör den långsamheten omöjlig. Jag kan inte pressa fram den mellan tänderna.

Maja vaknar, blinkar.

Maja: Jag drömde så konstigt. Det var inte fråga om nåt isolat. Det var en plats mitt i världen och inte en ö. Vi var alla där med fötterna i Atlanten. Alla grät och läste och sjöng och spelade bandy. Och det bästa var att jag kunde prata ett språk som sa det jag ville säga. Språket var inte separerat från sin berättelse. Orden satt ihop med granarna och skatorna. Som jag vilade och gapade och sprang. Förtvivlan var väck.

Rosa, som suttit för sig själv i andra änden av rummet med en hög av papper, kommer och sätter sig bredvid dem.

Rosa: Jag tror jag förstår det där med skånskan. Lillith skrev att hon är på väg hem. Det är första gången som jag vet att hon använt det ordet om någon plats. Och jag tänkte på den platsen där mitt i världen. Det du sa. Det är nog den. En del av den tror jag finns i Sydamerika och en annan i Asien. Alltså för min del. Där språket betar sig som mest underligt kan man kanske se saker annorlunda. Skånska är ju obegripligt.

Kira: Ja, helt obegripligt.

Trollkarlen nickar. Ser i tur och ordning roat på dem.

Rosa: Så är det över nu? Eller börjar det om? *(Till Julie och Angela)* När tänkte ni fara?